

Anna Leszczyłowska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

e-mail: anna.leszczyłowska@ue.poznan.pl

LIMITOWANIE ODLICZANIA ODSETEK JAKO KOSZTÓW W PODATKU DOCHODOWYM W REPUBLICIE FEDERALNEJ NIEMIEC – ISTOTA I SKUTKI

LIMITATION OF INTEREST DEDUCTIBILITY IN THE CORPORATE INCOME TAX IN GERMANY – THE IDEA AND ITS CONSEQUENCES

DOI: 10.15611/pn.2017.488.07

JEL Classification: H25, K34

Streszczenie: W Republice Federalnej Niemiec od 2008 roku wprowadzono barierę odsetkową (*Zinsschranke*), która polega na limitowaniu możliwości odliczania odsetek jako kosztów w podatku dochodowym i należy do grupy rozwiązań w zakresie niedostatecznej kapitalizacji. Celem artykułu jest omówienie istoty i skutków ekonomicznych bariery odsetkowej stosowanej w RFN. Kwestie te nie były dotąd przedmiotem analizy w Polsce, mimo że sposób limitowania odliczania odsetek w Niemczech jest rozwiązaniem istotnym również z polskiej perspektywy. Rozwiązanie to służy jako wzór w propozycji OECD zmierzającej do ograniczenia erozji podstawy opodatkowania i transferu dochodów (BEPS) oraz jest zgodne z zaleceniami unijnej dyrektywy o przeciwdziałaniu unikaniu opodatkowania. Ponadto w ostatnich latach w różnych państwach nastąpiły modyfikacje reguł dotyczących niedostatecznej kapitalizacji. Wyraźnie wzrosła liczba państw stosujących regulacje podobne do niemieckich, a od 2015 roku do grupy tej należy również Polska.

Słowa kluczowe: niedostateczna kapitalizacja, *earnings-stripping rule*, podatek dochodowy, Niemcy.

Summary: In 2008 an interest barrier (*Zinsschranke*), which is a type of thin capitalization rules, was introduced to the personal and corporate income tax acts in Germany. The aim of the paper is to discuss the shape and consequences of these regulations. These issues have not been subject to analysis in Polish literature so far despite the fact that the German interest barrier is interesting from the Polish perspective for several reasons. Firstly, it is a reference point for BEPS action of the OECD as well as for the European Commission in the proposal of a new directive against harmful tax evasion. Secondly, numerous modifications within thin capitalization rules have been recently observed across countries. The number of countries which introduced regulations similar to those implemented in Germany has increased and, what is particularly worth noticing, Poland has moved also to this group.

Keywords: thin capitalization, earnings-stripping rule, corporate income tax, Germany.

1. Wstęp

We współczesnych systemach podatkowych odsetki od długu tradycyjnie są uznawane za koszt działalności, który zmniejsza dochód do opodatkowania. W przeciwieństwie do nich zwrot z kapitału własnego traktuje się jako wynagrodzenie dla właściciela i wypłaca z zysku po opodatkowaniu. Powoduje to, że kapitał obcy jest uprzywilejowany podatkowo w porównaniu z kapitałem własnym. To z kolei może prowadzić do preferowania przez przedsiębiorstwa długu w strukturze finansowania (niedostateczna kapitalizacja), a decyzja ta jest motywowana podatkowo (*debt bias*). Niesie to z sobą negatywne skutki ekonomiczne w postaci nadmiernej dźwigni i wzrostu podatności przedsiębiorstw na trudności finansowe. W skali makroekonomicznej może się to przekładać na wzrost ekspozycji na kryzysy finansowe. Ponadto uprzywilejowanie kapitału obcego może powodować przesuwanie dochodów między jurysdykcjami poprzez udzielanie pożyczek w ramach międzynarodowych koncernów (*debt shifting*). Powoduje to erozję bazy podatkowej i zmniejszenie wpływów z podatków [Komisja Europejska 2016]. Reakcją władz podatkowych na negatywne skutki nadmiernego zadłużenia jest wprowadzanie zróżnicowanych reguł ograniczających możliwość odliczania odsetek jako kosztów podatkowych.

Artykuł jest poświęcony obowiązującym w Republice Federalnej Niemiec regulacjom dotyczącym zaliczania odsetek do kosztów uzyskania przychodów. W państwie tym od 2008 roku wprowadzono tzw. barierę odsetkową (*Zinsschranke*), która polega na limitowaniu możliwości odliczania odsetek jako kosztów w podatku dochodowym i odnosi się zarówno do długu wewnętrznego (pochodzącego od podmiotów powiązanych), jak i zewnętrznego (od podmiotów trzecich).

Celem artykułu jest omówienie istoty i skutków ekonomicznych bariery odsetkowej stosowanej w RFN.

Kwestie te nie były do tej pory przedmiotem analizy w Polsce, mimo że są one istotne z polskiej perspektywy z kilku powodów. Po pierwsze rozwiązania niemieckie służą jako wzór propozycji opracowanej przez OECD [OECD 2017] w ramach zaleceń mających na celu ograniczenie erozji podstawy opodatkowania i transferu dochodów (*base erosion and profit shifting* – BEPS). Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju zaproponowała ostatnio upowszechnienie bariery odsetkowej w celu zwalczania szkodliwego planowania podatkowego. Rozwiązanie niemieckie jest również zgodne z zaleceniami Rady UE wyrażonymi w dyrektywie mającej na celu przeciwdziałanie praktykom unikania opodatkowania, które mają bezpośredni wpływ na funkcjonowanie rynku wewnętrznego [Dyrektywa Rady UE z 12 lipca 2016]. Po drugie w ostatnich latach w różnych państwach, w tym również w Polsce, nastąpiły modyfikacje reguł dotyczących niedostatecznej kapitalizacji i zagadnienie to budzi spore zainteresowanie. Wyraźnie wzrosła liczba państw stosujących regulacje podobne do tych wprowadzonych w Niemczech. Po trzecie po zmianach w zakresie niedostatecznej kapitalizacji, które weszły w życie

z początkiem 2015 roku¹, Polska zalicza się do grupy państw o regulacjach zbliżonych do niemieckich [Alberternst, Sureth-Sloane 2015, s. 4, 38]. Ponadto Niemcy są istotnym partnerem gospodarczym Polski, zarówno w zakresie handlu, jak i inwestycji.

W kolejnej części artykułu omówiono krajowy i międzynarodowy kontekst wprowadzenia *Zinsschranke* w Niemczech. Następnie przedstawiono szczegółowo jej konstrukcję wraz ze zwolnieniami. W ostatniej części omówiono skutki tego rozwiązania, a całość zamyka podsumowanie.

2. Kontekst wprowadzenia bariery odsetkowej

2.1. Kontekst krajowy

Bariera odsetkowa wprowadzona w RFN od 2008 roku była elementem szerszego pakietu reform znanych jako *Unternehmenssteuerreform 2008* („Reforma opodatkowania przedsiębiorstw 2008”). Zmierzała ona do zmniejszenia obciążeń przypadających na przedsiębiorstwa, aby w rezultacie zapobiec erozji bazy podatkowej i wyprowadzaniu podstaw opodatkowania za granicę.

Bariera odsetkowa zastąpiła wcześniej obowiązujące w Niemczech zasady dotyczące niedostatecznej kapitalizacji. Obecnie funkcjonująca w Niemczech bariera odsetkowa jest uznawana za bardziej restrykcyjną od poprzedzających ją reguł. Jest to skutek dwóch podstawowych celów, które ustawodawca zamierzał osiągnąć, wprowadzając tę regulację. Pierwszy z nich ściśle wiązał się z międzynarodową konkurencją podatkową i polegał na uszczelnieniu systemu podatkowego oraz na ochronie krajowej bazy podatkowej. Zwracano uwagę, że w ramach międzynarodowych koncernów chętnie udziela się wewnętrznym pożyczek podmiotom zlokalizowanym w Niemczech po to, aby pomniejszyły one podstawę opodatkowania, zyskując tarczę podatkową wynikającą z relatywnie wysokiej stawki podatku dochodowego (w tamtym okresie wynosiła ona 25% i dopiero w wyniku reformy z 2008 roku obniżono ją do poziomu 15%). Z kolei przychody finansowe z odsetek były opodatkowane za granicą, często niższą stawką [Alberternst, Schwar 2016, s. 2; Buslei, Simmler 2012, s. 11]. Drugim celem reformy było wzmocnienie samofinansowania, czyli udziału kapitału własnego w finansowaniu przedsiębiorstw. Było to pożądane szczególnie z uwagi na kryzys finansowy, który dotknął państwa w Europie i innych częściach świata. Zjawisko niedokapitalizowania, czyli nadmier-

¹ Z dniem 01.01.2015 w Polsce weszła w życie nowelizacja przepisów dotyczących niedostatecznej kapitalizacji. Wprowadziła ona modyfikację istniejącej metody m.in. poprzez poszerzenie kręgu współników o podmioty powiązane pośrednio ze spółką, odejście od wartości kapitału zakładowego jako miernika przy ustalaniu limitu odsetek podlegających odliczeniu i wprowadzenie odniesienia do kapitału własnego spółki ze zmianą wskaźnika zadłużenia do kapitału z 1:3 na 1:1. Ponadto ustawodawca przewidział alternatywną regulację. Określa ona metodę, według której odsetki od pożyczek są ujmowane (lub nie) w kosztach podatkowych w zależności od wartości aktywów i zysku operacyjnego. Por. [Ministerstwo Finansów 2015].

nego polegania na kapitale wierzycielskim, niesie za sobą ryzyko utraty płynności, trudności finansowych związanych z obsługą zadłużenia, a nawet zagrożenie upadłością. Nie pozostaje to bez wpływu na gospodarkę i może zwiększać jej podatność na kryzysy.

Jednocześnie ustawodawca zastosował zwolnienia², które mają służyć ochronie małych i średnich przedsiębiorstw [Blaufus, Lorenz 2009, s. 504; Hundsdoerfer i in. 2011, s. 3]. Spowodowały one wyłączenie z *Zinsschranke* dominującej części podmiotów działających w Niemczech³.

2.2. Kontekst międzynarodowy

Zdecydowana większość państw stosuje ograniczenia w odliczaniu odsetek, choć szczegółowe regulacje są bardzo zróżnicowane. Różnią się one między sobą w odniesieniu do dwóch zasadniczych kwestii. Pierwsza to pochodzenie długu – w części jurysdykcji ograniczenia dotyczą wyłącznie odsetek od zadłużenia pozyskanego od podmiotów powiązanych (dług wewnętrzny), a w części – od wszystkich podmiotów. Druga z nich to sposób ustalenia limitu – jako wskaźnika określającego relację między kapitałem obcym i kapitałem własnym lub jako określonego procentu zysku. Zasadniczo o regulacjach dotyczących niedostatecznej kapitalizacji mówi się w sytuacji, gdy ograniczenie w odliczaniu odsetek ma miejsce po przekroczeniu określonej wartości zadłużenia (całkowitego lub wewnętrznego). Z kolei *earning-stripping rules* uzależniają możliwość odliczania odsetek od rentowności przedsiębiorstwa [Komisja Europejska 2015, s. 48].

Według klasyfikacji państw dokonanej przez Alberternsta i Sureth-Sloane'a [2015, s. 37] zgodnie ze schematem opracowanym przez Maßbauma [2011, s. 21], bariera odsetkowa wprowadzona w RFN odpowiada grupie regulacji odnoszących się do pożyczek ogółem, określających limit „dopuszczalnego” zadłużenia jako próg zysku, a w odniesieniu do odsetek powyżej tego limitu – zakazująca ich zaliczania do kosztów uzyskania przychodu. Szczególnie interesujący z polskiej perspektywy jest fakt, że od 2015 roku do tej samej grupy co Niemcy należy Polska z wprowadzoną od początku 2015 roku alternatywną regułą niedostatecznej kapitalizacji. Obok Niemiec i Polski ten sam typ regulacji funkcjonuje również w Danii, Finlandii, Grecji, Portugalii, Hiszpanii i we Włoszech⁴.

² Zwolnienia zostały szczegółowo omówione w trzeciej części artykułu.

³ Podmiotowy zakres reformy jest przedmiotem szacunków, których rezultaty zostały omówione w czwartej części artykułu (punkt 4.1).

⁴ Z kolei podstawowe polskie reguły niedostatecznej kapitalizacji należą do grupy: „pożyczki od podmiotów powiązanych – wskaźnik zadłużenia – zakaz zaliczania odsetek powyżej limitu do kosztów uzyskania przychodu”. Do tej samej grupy jurysdykcji należy Dania (podobnie jak w Polsce, w państwie tym występują równoległe dwa zestawy reguł), Francja, Kanada, Litwa i USA.

3. Istota bariery odsetkowej

Oobecne regulacje w zakresie bariery odsetkowej w Niemczech uchodzą za bardziej restrykcyjne niż poprzedzające je rozwiązania w zakresie niedostatecznej kapitalizacji. Wynika to z poszerzenia przez ustawodawcę zarówno kręgu podmiotów, jak i definicji kapitału podlegających nowej zasadzie [Buslei, Simmler 2012, s. 6].

Zinsschranke odnosi się nie tylko do spółek kapitałowych, ale do wszystkich podmiotów gospodarczych niezależnie od ich formy prawnej. Obejmuje ona jednoosobową działalność gospodarczą osób fizycznych, jak również spółki osobowe, a w odniesieniu do rodzaju ewidencji – zarówno podmioty prowadzące pełną rachunkowość, jak i uproszczoną rachunkowość dla celów podatkowych. Przepisy dotyczące bariery odsetkowej są zawarte zarówno w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych⁵, jak i w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych⁶. Regulacje określone w EStG są wspólne dla wszystkich typów przedsiębiorstw, natomiast KStG poszerza je w odniesieniu do spółek kapitałowych.

W zakresie kapitału przepisy stanowią, że ograniczeniu podlegają odsetki od finansowania wierzycielskiego jako całości, niezależnie od tego, od kogo środki zostały pozyskane. Nie ma już zatem znaczenia, czy dług pochodzi od podmiotów powiązanych, co jest typowym rozwiązaniem w zakresie niedostatecznej kapitalizacji, czy także od jednostek trzecich. Powoduje to, że urząd skarbowy nie musi już sprawdzać, czy dostarczyciel kapitału jest w jakikolwiek sposób powiązany ze spółką. Nie występuje też problem motywowanej podatkowo substytucji długu wewnętrznego zadłużeniem zewnętrznym [Buslei, Simmler 2012, s. 13].

Art. 4h EStG ust. 1 określa, że odliczenie bez ograniczeń jest możliwe dla kosztów odsetkowych do wysokości przychodów odsetkowych danego podmiotu. Jeżeli zatem koszty odsetek nie przewyższają przychodów finansowych z tytułu odsetek, *Zinsschranke* nie ma zastosowania. Sytuacja zmienia się, gdy saldo odsetkowe jest ujemne (*negativer Zinssaldo*). Koszty odsetkowe netto (*Nettozinnaufwand*) podlegają odliczeniu tylko do wysokości odpowiadającej 30% EBITDA (zysk przed amortyzacją, odsetkami i opodatkowaniem).

Jednocześnie par. 4h ust. 2 EStG wskazuje sytuacje, w których *Zinsschranke* nie ma zastosowania. Pierwsza z nich ma miejsce wtedy, gdy ujemne saldo odsetkowe jest niższe od 3 mln euro. Jest to tzw. graniczna kwota wolna (*Freigrenze*). Jak już wspomniano, regulacja ta ma za zadanie chronić mniejsze podmioty przed niekorzystnym wpływem ograniczenia w uznawaniu odsetek za koszty podatkowe. Warto też nadmienić, że początkowo graniczna kwota wolna wynosiła 1 mln euro i została podwyższona w celu złagodzenia dość restrykcyjnego przepisu. Jak wskazują Buslei i Simmler [2012, s. 7], przedsiębiorstwa mogą dostosowywać swoje działania w celu ominięcia wspomnianych przepisów poprzez tworzenie nowych spółek za-

⁵ *Einkommensteuergesetz* (dalej stosowany skrót EStG).

⁶ *Körperschaftsteuergesetz* (dalej stosowany skrót KStG).

leżnych i przesuwanie do nich części aktywów, zysków oraz długu. W tabeli 1 pokazano schematycznie, w jaki sposób wysokość i znak salda odsetkowego wpływają na stosowanie lub wyłączenie regulacji o *Zinsschranke*.

Tabela 1. Schemat stosowania lub wyłączenia ograniczenia w odliczaniu odsetek

Saldo odsetkowe*	Warianty		
	Dodatnie	Ujemne oraz < 3 mln euro	Ujemne oraz > 3 mln euro
Wpływ salda na stosowanie regulacji ograniczającej odliczanie odsetek	Nie ma zastosowania, wartość kosztów odsetkowych mieści się w przychodach odsetkowych	Nie ma zastosowania, saldo nie przekracza granicznej kwoty wolnej	Ma zastosowanie, równowartość 30% EBITDA wyznacza część salda możliwą do odliczenia w danym roku podatkowym

* Saldo odsetkowe obliczane jest jako różnica między przychodami odsetkowymi i kosztami odsetkowymi. Saldo ujemne oznacza przewagę kosztów nad przychodami.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Wiwiweb (2017)].

Bariera odsetkowa nie ma zastosowania, gdy przedsiębiorstwo nie należy do koncernu – tzw. klauzula koncernu (*Konzernklausele*, *stand alone-Klausele*). Regulacja ta zdecydowanie zawęża krąg podmiotów, które są dotknięte ograniczeniem w odliczaniu odsetek jako kosztów podatkowych.

Zwolnienie ma miejsce również wówczas, gdy przedsiębiorstwo wprawdzie należy do koncernu, ale wykazuje relatywnie wysoki („bezpieczniejszy”) udział własnych środków w finansowaniu – udział jego kapitału własnego w sumie bilansowej za poprzedni rok jest równy bądź wyższy od tego wskaźnika obliczonego dla całej grupy. Jednocześnie dozwolona jest sytuacja, że udziału kapitału własnego w sumie bilansowej przedsiębiorstwa jest o maksymalnie 2 punkty procentowe niższy od analogicznego udziału dla koncernu. Porównanie kapitałów własnych (*Eigenkapitalvergleich*) ma zostać dokonane na podstawie sprawozdań finansowych sporządzonych według międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej. Rozwiązanie to znane jest w piśmiennictwie pod nazwą klauzula ucieczki⁷ (*Escape Klausele*).

Powyższe regulacje mają zastosowanie do wszystkich przedsiębiorstw. Art. 8a KStG dodatkowo wprowadza obowiązek sprawdzenia sytuacji spółki kapitałowej pod kątem zadłużenia wewnętrznego, czyli finansowania kapitałem obcym pochodzącym od akcjonariuszy bądź udziałowców (*Gesellschafter-Fremdfinanzierung*). Istota tych zapisów polega na tym, że klauzula koncernu bądź klauzula ucieczki nie zwalniają z *Zinsschranke* w sytuacji, gdy spółka w znaczącym stopniu korzy-

⁷ W dosłownym znaczeniu, biorąc pod uwagę sens regulacji, chodzi nie tyle o ucieczkę, która może budzić wątpliwości co do legalności takiego działania, ile o legalne niezaliczenie do grupy podmiotów dotkniętych restrykcyjnym przepisem.

sta z kapitału obcego dostarczonego przez powiązany podmiot [Bach, Buslei 2009, s. 284]. Zwolnienia ze stosowania bariery odsetkowej mogą być wykorzystane jedynie wtedy, gdy mniej niż 10% ujemnego salda odsetkowego przypada na zobowiązania względem znaczących wspólników⁸.

Należy również wspomnieć, iż odrębne przepisy odnoszą się do podatkowych grup kapitałowych (*Organschaften*). Zgodnie z art. 15 ust. 3 KStG podatkowe grupy kapitałowe są na gruncie podatku dochodowego traktowane jak jeden podmiot i jako takie, w myśl klauzuli *stand-alone*, nie podlegają barierze odsetkowej. W literaturze zwraca się uwagę na fakt, iż ten zapis może zachęcać podmioty do tworzenia podatkowych grup kapitałowych w celu uniknięcia *Zinsschranke* [Alberternst, Schwar 2016, s. 8].

W celu złagodzenia negatywnych skutków bariery odsetkowej przepisy przewidują przesuwanie w przód zarówno odsetek (*Zinsvortrag*), jak i EBITDA jako potencjału ich odliczenia (*EBITDA-Vortrag*). Koszty odsetkowe, które w wyniku zastosowania *Zinsschranke* nie zostały odliczone w danym roku podatkowym, mogą być przenoszone do rozliczenia w przyszłych okresach bez ograniczenia czasu. Nie wpływają one jednak wówczas na wartość EBITDA ustaloną dla celów podatkowych. Nie jest to jednak przepis bezwzględnie obowiązujący, gdyż nierozliczone odsetki przepadają w sytuacji zakończenia działalności przedsiębiorstwa, jego przekazania czy w przypadku niektórych przekształceń [Bach, Buslei 2009, s. 284].

Możliwość przesunięcia w przyszłość niewykorzystanego EBITDA została wprowadzona nieco później i ograniczona do pięciu lat. Przepis ten należy ocenić pozytywnie, ponieważ powoduje on, że korzyść dla podatników z pomniejszenia obciążenia podatkowego nie jest uzależniona od krótkoterminowych spadków rentowności. W przeciwieństwie do rozliczania odsetek w przyszłości, przesunięcie zysku na późniejszy okres nie niesie za sobą negatywnych skutków związanych z malejącą wartością pieniądza w czasie [Alberternst, Schwar 2016, s. 12-13]. Podobnie jak w przypadku odsetek, niewykorzystany EBITDA przepada w sytuacji zakończenia działalności lub przekazania przedsiębiorstwa. Jeżeli mamy do czynienia z odejściem wspólnika ze spółki, przeniesienie w czasie zarówno odsetek, jak i zysku odpada w części odpowiadającej jego udziałowi.

4. Skutki bariery odsetkowej

Bariera odsetkowa jest modyfikacją podstawy opodatkowania przekładającą się na wzrost obciążenia podatkowego. Jego skala jest różna w zależności od cech danego przedsiębiorstwa – takich jak struktura kapitału, koszt jego pozyskiwania, skala inwestycji finansowych generujących przychody odsetkowe czy rentowność. Skutki wprowadzenia bariery odsetkowej mogą być zróżnicowane i wystąpić zarówno po

⁸ Znaczący wspólnicy to tacy, których udział bezpośredni lub pośredni jest wyższy niż 25% (art. 8a ust. 2 i 3 KStG).

stronie podatników, jak i władzy fiskalnej. Aby analizować konsekwencje *Zinsschranke*, w pierwszej kolejności należy zidentyfikować podmioty, które jej podlegają. Z perspektywy podatnika zastosowanie bariery odsetkowej powoduje, *ceteris paribus*, uszczuplenie korzyści w postaci tarczy podatkowej. To może z kolei oddziaływać na jego decyzje finansowe w zakresie struktury kapitału oraz na decyzje inwestycyjne. Z punktu widzenia władzy fiskalnej omawiane regulacje powodują wzrost wpływów podatkowych⁹.

4.1. Podmioty podlegające barierze odsetkowej

Zakres przedsiębiorstw podlegających badanej regulacji nie daje się jednoznacznie określić, ponieważ nie raportują one informacji o tym, że podlegały przepisom o ograniczeniu odliczania odsetek. Tymczasem informacja ta jest kluczowa dla ustalenia skutków reformy. Według wypowiedzi jednego z polityków reforma miała objąć 300 podmiotów [Alberternst, Schwar 2016, s. 9]. Szacunki przeprowadzone przez różnych badaczy w mniejszym lub większym stopniu różniły się od owego wskazania, niemniej jednak zgodnie potwierdziły, że w sensie liczbowym podleganie barierze odsetkowej nie tylko nie jest powszechne, ale odnosi się do minimalnej grupy podmiotów. Dzieje się tak wskutek przewidzianych w przepisach zwolnień. Natomiast w sensie wartościowym, biorąc pod uwagę skalę działalności dotkniętych nią podmiotów, skutków nie można uznać za marginalne.

W pierwszym okresie po reformie Blaufus i Lorenz [2009] oszacowali liczbę przedsiębiorstw podlegających *Zinsschranke*. Ustalili, że liczba potencjalnie dotkniętych tą regulacją podmiotów¹⁰ waha się między 190 i 392. Podanie wartości z przedziału było uwarunkowane przyjętymi założeniami w zakresie brakujących danych. Autorzy przyjmowali wariant najbardziej korzystny i najbardziej niekorzystny z punktu widzenia analizowanych spółek. Poddali oni również weryfikacji szereg hipotez dotyczących cech jednostek, które potencjalnie mogą podlegać nowej regulacji. W odniesieniu do pierwotnej badanej grupy przedsiębiorstw oszacowane liczby są bardzo niewielkie i stanowią od 0,19 do 0,5%. Po przeliczeniu wyniku na całą populację ustalono, że *Zinsschranke* może dotyczyć od 561 do 1511 spółek kapitałowych. Ponadto autorzy zidentyfikowali systematycznie występujące cechy

⁹ Rozważania te dotyczą krótkiego okresu. W długim okresie należało by uwzględniać zachowania dostosowawcze przedsiębiorstw, które mogłyby również działać w kierunku zmniejszenia podstawy opodatkowania, zarówno na skutek ograniczania działalności poprzez hamujący wpływ *Zinsschranke*, jak i stosując ewentualne strategie zmierzające do unikania podatku.

¹⁰ Przedstawione w tej części artykułu wyniki badań dotyczą spółek kapitałowych. Z powodu braku odpowiednich danych w badaniach nie analizowano innych form prawnych. Całkowita liczba przedsiębiorstw dotkniętych barierą odsetkową w Niemczech prawdopodobnie jest wyższa, choć z drugiej strony należy pamiętać, że klauzule zwalniające z *Zinsschranke* najpewniej eliminują zdecydowaną większość przedsiębiorstw prowadzonych jako jednoosobowa działalność oraz spółek osobowych. Broer [2008, s. 16] (cyt. za [Blaufus, Lorenz 2009, s. 510]) oszacował liczbę przedsiębiorstw dotkniętych barierą odsetkową niezależnie od formy prawnej na poziomie od 758 do 3030, jednakże przy mocnym założeniu o niekorzystaniu ze zwolnień.

przedsiębiorstw, które sprzyjają temu, by dana jednostka podlegała barierze odsetkowej. Są to: przynależność do grupy kapitałowej, niska rentowność, duże rozmiary przedsiębiorstwa, korzystanie z zabezpieczonego długu i niskie ryzyko operacyjne [Blaufus, Lorenz 2009, s. 519].

Bach i Buslei [2009, s. 21] ustalili w drodze mikrosymulacji, że liczba przedsiębiorstw dotkniętych barierą odsetkową wynosi 1058, co daje 1,5% badanej grupy. Jest to wynik uwzględniający klauzulę concernu, klauzulę *escape* oraz ewentualną przynależność do podatkowej grupy kapitałowej. Autorzy oszacowali również skutki fiskalne tej zmiany na poziomie 3,5 mld euro.

Buslei i in. [2012, s. 8] ustalili, że spółki kapitałowe z negatywnym saldem odsetkowym poniżej 3 mln euro, czyli te, które mieszczą się w granicznej kwocie wolnej, stanowią aż 99,6% wszystkich spółek kapitałowych. Widać zatem, że bariera odsetkowa jest rozwiązaniem odnoszącym się do absolutnej mniejszości podmiotów w Niemczech – potencjalnie podlega jej ok. 0,4% spółek. Jednocześnie jednak są to jednostki o bardzo szerokiej skali działalności, które odgrywają dużą rolę w gospodarce. Według badania przypada na nie ok. 60% sumy bilansowej wszystkich spółek kapitałowych. Blisko połowa podmiotów podlegających barierze odsetkowej ma zagranicznych właścicieli, co jest zgodne z przypuszczeniem, że rozwiązanie to w zamiarze ustawodawcy miało odnosić się do spółek należących do międzynarodowych struktur. Zgodnie z obowiązującą w Unii Europejskiej zasadą niedyskryminacji niemieckie rozwiązania w zakresie bariery odsetkowej nie mogły zostać skierowane wyłącznie do pożyczek transgranicznych. Jednakże zastosowane zwolnienia faktycznie zawężają grupę dotkniętych nią przedsiębiorstw do podmiotów wykazujących znaczne koszty odsetkowe oraz do podmiotów z powiązaniami transgranicznymi [Bach, Buslei 2009, s. 283].

W nowszym badaniu Alberternst i Schwar [2016] skorzystali z możliwości uwzględnienia w analizie efektów dynamicznych, jakie generuje możliwość rozliczania odsetek oraz EBITDA w czasie. Według ich szacunków w zależności od roku analizy (2008-2012) *Zinsschranke* dotyka od 299 do 337 jednostek, co daje odpowiednio 1,4 i 1,5% badanej grupy przedsiębiorstw. Ponadto ustalili, że podmioty dotknięte tym rozwiązaniem cechują się niższą rentownością, niższą płynnością, wyższym ryzykiem operacyjnym oraz wyższym ryzykiem upadłości.

4.2. Skutki w zakresie decyzji przedsiębiorstw

W zakresie oddziaływania bariery odsetkowej na decyzje przedsiębiorstw Buslei i Simmler [2012] zbadali skutki zarówno dla struktury kapitału, jak i decyzji inwestycyjnych. Wyniki wskazują na silną reakcję przedsiębiorstw, które w celu uniknięcia wzrostu opodatkowania zmniejszają wskaźnik zadłużenia lub dokonują podziału aktywów poprzez tworzenie większej liczby filii, aby móc skorzystać ze zwolnienia. Nie wykryto natomiast oddziaływania na decyzje inwestycyjne, z tym jednak zastrzeżeniem, że badanie dotyczyło wyłącznie krótkiego okresu, w którym negatywny wpływ bariery odsetkowej mógł się jeszcze nie uwidocznic.

Dreßler i Scheuering [2012] zaobserwowali, że przedsiębiorstwa potencjalnie dotknięte *Zinsschranke* są przeciętnie bardziej zadłużone od pozostałych podmiotów, co jest zgodne z intencją reguł o niedostatecznej kapitalizacji, aby przeciwdziałać niedokapitalizowaniu. U jednostek w relatywnie większym stopniu finansujących działalność długiem w wyniku reformy wskaźniki zadłużenia zareagowały silniejszym spadkiem niż u pozostałych przedsiębiorstwach. Autorzy wskazują jednak, iż uzyskane rezultaty nie pokazują czystego efektu samej reformy, ale raczej pewien ogólny trend w zakresie kształtowania struktury kapitału w Niemczech po kryzysie finansowym. Zaobserwowanie spadku zadłużenia w przedsiębiorstwach, które wykazywały wyższy jego udział przed reformą, może, zdaniem autorów, być skutkiem nie tylko bariery odsetkowej, lecz także obniżenia stawki podatku dochodowego, która również była elementem „Reformy opodatkowania przedsiębiorstw 2008”. Jednocześnie badanie nie wykazało spadku zadłużenia w przedsiębiorstwach należących do międzynarodowych grup, co mogłoby wskazywać na nieskuteczność regulacji w zakresie celu ustawodawcy, jakim było zapobieganie erozji podstawy opodatkowania i jej transferowi za granicę [Dreßler, Scheuering 2012, s. 28].

Rezultaty uzyskane w badaniu Alberternsta i Sureth-Sloane'a [2015] są bardziej jednoznaczne i wskazują na wpływ bariery odsetkowej na strukturę kapitału podlegających jej przedsiębiorstw. Wyniki wskazują na spadek dźwigni o 4,7 punktu procentowego silniejszy w spółkach podlegających barierze odsetkowej w porównaniu z pozostałymi przedsiębiorstwami. Efekt ten jest bardziej widoczny w przedsiębiorstwach nie wykazujących trudności finansowych. Nie jest to duża zmiana, biorąc pod uwagę ograniczony podmiotowo zakres reformy, ale wskazuje ona, zdaniem autorów, ogólną tendencję, która wystąpiłaby również na szerszą skalę w przypadku, gdyby wiele innych państw wprowadziło bariery odsetkowe w ramach BEPS zgodnie z zaleceniem OECD [Alberternst, Sureth-Sloane 2015, s. 27].

Podsumowując, należy stwierdzić, że po pierwsze bariera odsetkowa w Niemczech dotyczy bardzo niewielkiej liczby przedsiębiorstw, zatem jej skutki ekonomiczne są z natury rzeczy ograniczone. Dzieje się tak na skutek zastosowanych zwolnień. Chociaż regulacja odnosi się zarówno do podmiotów zagranicznych, jak i krajowych, w praktyce dotknięte są nią dużej mierze jednostki należące do międzynarodowych koncernów. Po drugie nie wykazano, jak do tej pory, negatywnego wpływu *Zinsschranke* na inwestycje. Należy jednak pamiętać, że nie było w tym zakresie badań tak licznych, jak w przypadku analiz odnoszących się do decyzji finansowych, a ponadto przedsiębiorstwa mogą zareagować dopiero w dłuższym okresie. Najbardziej jednoznaczne wyniki, choć również nie bez zastrzeżeń, uzyskano w odniesieniu do kwestii, czy bariera odsetkowa wpływa na ograniczenie finansowania długiem. Przeanalizowane badania potwierdzają ten efekt.

5. Zakończenie

Zdecydowana większość państw unijnych stosuje regulacje polegające na ograniczeniu możliwości zaliczania odsetek od długu do kosztów uzyskania przychodów. Stosowane w praktyce reguły zapobiegające nadmiernemu pomniejszaniu podatku dochodowego poprzez zaliczanie odsetek od kapitału obcego do kosztów podatkowych są zróżnicowane. Niektóre państwa wyznaczają limity „dozwolonego” długu nawiązujące do wartości kapitałów czy majątku, inne zaś w relacji do rentowności; część regulacji nie zezwala na zaliczanie „nadmiernych” odsetek do kosztów podatkowych, inne zaś nakazują traktowanie ich jak dywidendy. Większość państw europejskich (70% krajów) stosuje reguły w zakresie niedostatecznej kapitalizacji, zaś 45% *earnings-stripping rules* [Komisja Europejska 2015, s. 48]. Niemcy zaliczają się do drugiej grupy państw, natomiast Polska – do obu, po wprowadzeniu alternatywnej metody limitowania odliczania odsetek.

Obok powszechności występowania rozwiązań, które ograniczają możliwość zaliczania odsetek do kosztów podatkowych, istotne są również obserwowane w kilku ostatnich latach działania międzynarodowych instytucji. Potwierdzają one, że zagadnienie to nie tylko nie straci nic ze swej aktualności, ale będzie dalej rozwijane, wdrażane i unifikowane. Doświadczenia niemieckie stanowią zatem interesujący punkt odniesienia z perspektywy tak Polski, jak i innych państw.

Literatura

- Alberternst S., Schwar T., 2016, *Relevanz der Zinsschranke – eine empirische Untersuchung der betroffenen Unternehmen von 2008 bis 2012*, arqus Diskussionsbeiträge zur Quantitativen Steuerlehre, no. 200.
- Alberternst S., Sureth-Sloane C., 2015, *Interest Barrier and Capital Structure Response*, WU International Research Paper Series, no. 2015-09.
- Bach S., Buslei H., 2009, *Empirische Analysen zur Zinsschranke auf Grundlage von Handelsbilanzdaten*, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, Research Notes (30), Berlin.
- Blaufus K., Lorenz D., 2009, *Wem droht die Zinsschranke? Eine empirische Untersuchung zur Identifikation der Einflussfaktoren*, Zeitschrift für Betriebswirtschaft, 79 (4), s. 503-526.
- Broer M., 2008, *Gewerbesteuerreform 2008: Belastungswirkungen bei Unternehmen und Gemeinden*, DIW Discussion Papers, no. 762.
- Buslei H., Brandstetter L., Roetker N., Simmler M., 2012, *Zinsschranke greift trotz Freigrenze*, DIW Wochenbericht, nr. 19.2012.
- Buslei H., Simmler M., 2012, *The Impact of Introducing an Interest Barrier: Evidence from the German Corporation Tax Reform 2008*, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung DIW Discussion Paper, no. 1215.
- Dreßler D., Scheuering U., 2015, *Empirical Evaluation of Interest Barrier Effects*, Zentrum für europäische Wirtschaftsforschung, Discussion Paper, no. 12-046.
- Dyrektywa Rady UE 2016/1164 z dnia 12 lipca 2016 r. ustanawiająca przepisy mające na celu przeciwdziałanie praktykom unikania opodatkowania, które mają bezpośredni wpływ na funkcjonowanie rynku wewnętrznego, Dz.Urz. UE L 193/1.

- Einkommensteuergesetz* – ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych z dnia 8.10.2009 (BGBl. I S. 3366, 3862), ostatnio zmieniona 23.12.2016 (BGBl. I S. 3191).
- Hundsdoerfer J., Lorenz D., Sielaff C., 2011, *Hemmt die Zinsschranke Investitionen? Ein weiteres Zinsschranken-Paradoxon*, arqus Diskussionsbeiträge zur quantitativen Steuerlehre, no. 124.
- Komisja Europejska, 2015, *Tax reforms in EU member states. 2015 Report*, Working Paper, no. 58, Luxembourg.
- Komisja Europejska, 2016, *The Effects of Tax Reforms to Address the Debt-Equity Bias on the Cost of Capital and on Effective Tax Rates*, Working Paper, no. 65, Luxembourg.
- Körperschaftsteuergesetz* – ustawa o podatku dochodowym od osób z dnia 15.10.2001 (BGBl. I S. 4144), ostatnio zmieniona 20.12.2016 (BGBl. I S. 3000).
- Maßbaum A., 2011, *Der Einfluss von Thin Capitalization Rules auf unternehmerische Kapitalstrukturrentscheidungen*, Springer.
- Ministerstwo Finansów, 2015, *Nowe zasady limitowania wysokości odsetek zaliczanych do kosztów uzyskania przychodów obowiązujące w podatku dochodowym od osób prawnych*, Warszawa.
- OECD (2017), *Limiting Base Erosion Involving Interest Deductions and Other Financial Payments, Action 4 – 2016 Update: Inclusive Framework on BEPS, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project*, OECD Publishing, Paris.
- Wiwiweb (2017), <https://www.wiwiweb.de/steuerbilanzen/gewinnerm/bes-bvgerl/teilnabas5.html> (19.05.2017).